

	Площа поверхні тіла, м ² : показники за формулою - $\frac{[\text{вага, кг}] \times [\text{зріст, м}]}{10}$									
5,0	0,25	0,28	0,30	0,33	0,35	0,38	0,40	0,43	0,45	0,48
5,5	0,28	0,30	0,33	0,36	0,39	0,41	0,44	0,47	0,50	0,52
6,0	0,30	0,33	0,36	0,39	0,42	0,45	0,48	0,51	0,54	0,57
6,5	0,33	0,36	0,39	0,42	0,46	0,49	0,52	0,55	0,59	0,62
7,0	0,35	0,39	0,42	0,46	0,49	0,53	0,56	0,60	0,63	0,67
7,5	0,38	0,41	0,45	0,49	0,53	0,56	0,60	0,64	0,68	0,71
8,0	0,40	0,44	0,48	0,52	0,56	0,60	0,64	0,68	0,72	0,76
8,5	0,43	0,47	0,51	0,55	0,60	0,64	0,68	0,72	0,77	0,81
9,0	0,45	0,50	0,54	0,59	0,63	0,68	0,72	0,77	0,81	0,86
9,5	0,48	0,52	0,57	0,62	0,67	0,71	0,76	0,81	0,86	0,90
10,0	0,50	0,55	0,60	0,65	0,70	0,75	0,80	0,85	0,90	0,95
10,5	0,53	0,58	0,63	0,68	0,74	0,79	0,84	0,89	0,95	1,00
11,0	0,55	0,61	0,66	0,72	0,77	0,83	0,88	0,94	0,99	1,05
11,5	0,58	0,63	0,69	0,75	0,81	0,86	0,92	0,98	1,04	1,09

Опрацьована методика визначення площі поверхні тіла пропонується для широкого впровадження у медичну практику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ендокринологія / За ред. проф. П.М.Боднара.-Київ: «Здоров'я», 2002. –с. 207-302.
2. Томашевський Я.І., Томашевська О.Я. Основи профілактичної діабетології. – Львів: НТШ, 1992. –с. 27-30.
3. Томашевський Я.І., Бумбар О.І., Томашевська Н.Я., Бумбар З.О., Міклош Л.Я., Мінько Л.Ю. Уніфікований метод визначення площі поверхні тіла / Здоровий спосіб життя: Збірник наукових статей. - Львів 2011.- Вип. 56 - с. 42-45.
4. Ендокринологія / За ред. Н. Лавина. –М.: Практика, 1999. –С.813.
5. Програма загальної диспансеризації населення та профілактики йододефіцитних захворювань. Методичний посібник для студентів, інтернів та лікарів. Третє видання, оптимізоване / За ред. заслуженого професора ЛНМУ імені Данила Галицького Яреми Томашевського. – Львів, 2014. – 15 с.
6. Я.І.Томашевський, О.І. Бумбар, З.О. Бумбар / Стандартизація медичної допомоги при ранній стадії цукрового діабету та профілактика серцево-судинних і йододефіцитних захворювань // Феномен людини. Здоровий спосіб життя. Збірник наукових праць. - Львів, 2013.-Випуск 16 –с.34-38.

Л.Т.ШЕВЧУК

СМЕРТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемам, пов'язаним із смертністю населення України. Акцентується увага на заходах, необхідних для скорочення рівня передчасної смертності та поліпшення відтворення населення в країні загалом та в її регіонах зокрема.

Ключові слова: населення, смертність, передчасна смертність, проблеми, заходи.

The article is sanctified to the problems related to the death rate of population of Ukraine. Attention is accented on events necessary for reduction of level of premature death rate and improvement of recreation of population in a country on the whole and in her regions in particular.

Keywords: population, death rate, premature death rate, problems, events.

Стаття посвящена проблемам, связанным со смертностью населения Украины. Акцентируется внимание на мероприятиях, необходимых для сокращения уровня преждевременной смертности и улучшения воспроизводства населения в стране в целом и в ее регионах в частности.

Ключевые слова: население, смертность, преждевременная смертность, проблемы, мероприятия.

Смертність населення України в останні роки є в центрі уваги демографів, соціологів, економістів і управлінців. І це не дивно. Адже, саме вона визначає природний приріст, тривалість життя і зумовлює зростання витрат на поліпшення здоров'я і відтворення населення.

Проблеми смертності населення України вивчаються перманентно і всебічно. Так, Гунченко О.О. досліджує захворюваність й смертність населення України в часовому й просторовому зрізах [1], Красовский К. намагається відповісти на питання, чому в Україні вмирають люди середнього віку [3], Лібанова Е.М. окреслює новітні тенденції смертності населення України [4] та розглядає питання смертності населення України у трудоактивному віці [11], Рингач Н.О. висвітлює погляди на проблему передчасної смертності населення України крізь призму національної безпеки [7; 8], Семенюк О.А. концентрує увагу на причинах передчасної смертності та заходах щодо запобігання їй [9], Цвігун І.А. вивчає смертність населення України з огляду на її соціально-економічні наслідки [12]. Безумовно, вивчаються і основні причини високого рівня смертності в Україні [6]. Але, з плином часу з'являються нові фактори, проблеми, соціально-економічні наслідки смертності населення в Україні. Саме тому дослідження смертності населення України є перманентно актуальним завданням. У контексті сказаного й ця стаття є актуальною, потрібною, своєчасною.

Як зазначає О.А.Семенюк, посилаючись на праці таких відомих вчених, як Возіанов О.Ф. (2007), Лібанова Е.М. (2007), С.І. Пирожков (2007), головною передумовою стрімкого скорочення чисельності населення України протягом двох останніх десятиліть є суттєве переважання смертності над народжуваністю [9]. Такий висновок підтверджується статистичними даними (табл.1).

Таблиця 1

Кількість народжених, померлих і природний приріст населення України*

Роки	Кількість народжених, тис. Осіб	Частка дітей народжених жінками, які не перебували у зареєстрованому шлюбі, %	Кількість померлих, тис. осіб	Природний приріст населення, тис. осіб	Міграційний приріст населення тис. осіб
1990	657,2	11,2	629,6	27,6	78,3
1991	630,8	11,9	669,9	-39,1	151,3
1992	596,8	12,1	697,1	-100,3	287,8
1993	557,5	13,0	741,7	-184,2	54,5
1994	521,6	12,8	764,7	-243,1	-142,9
1995	492,9	13,2	792,6	-299,7	-131,6
1996	467,2	13,6	776,7	-309,5	-169,2
1997	442,6	15,2	754,2	-311,6	-136,0
1998	419,2	16,2	719,9	-300,7	-152,0
1999	389,2	17,4	739,2	-350,0	-138,3
2000	385,1	17,3	758,1	-373,0	-133,6
2001	376,5	18,0	746,0	-369,5	-152,2
2002	390,7	19,0	754,9	-364,2	-33,8

2003	408,6	19,9	765,4	-356,8	-24,2
2004	427,3	20,4	761,3	-334,0	-7,6
2005	426,1	21,4	782,0	-355,9	4,6
2006	460,4	21,1	758,1	-297,7	14,2
2007	472,7	21,4	762,9	-290,2	16,8
2008	510,6	20,9	754,5	-243,9	14,9
2009	512,5	21,2	706,7	-194,2	13,4
2010	497,7	21,9	698,2	-200,5	16,1
2011	502,6	21,9	664,6	-162,0	17,1
2012	520,7	21,4	663,1	-142,4	61,8
2013	503,7	22,1	662,4	-158,7	31,9

* Джерело: [2].

Дані таблиці 1 засвідчують, що у 2013 році в Україні кількість померлих становила 662,4 тис.осіб, що на 33,8 тис.осіб більше, ніж у 1990 році (629, 6 тис.осіб). На перший погляд таке збільшення ніби й не дуже велике. Але, якщо взяти до уваги, що за період 1990-2013 рр. чисельність постійного населення країни зменшилась аж на 6,3 млн.осіб (табл.2), то, безумовно, наведені показники викликають тривогу.

Таблиця 2

Населення**

(на 1 січня; тис. осіб)

Роки	Кількість наявного населення			Кількість постійного населення		
	всього	у тому числі		всього	у тому числі	
		міське	сільське		чоловіки	жінки
1990	51838,5	34869,2	16969,3	51556,5	23826,2	27730,3
1991	51944,4	35085,2	16859,2	51623,5	23886,5	27737,0
1992	52056,6	35296,9	16759,7	51708,2	23949,4	27758,8
1993	52244,1	35471,0	16773,1	51870,4	24046,3	27824,1
1994	52114,4	35400,7	16713,7	51715,4	23981,1	27734,3
1995	51728,4	35118,8	16609,6	51300,4	23792,3	27508,1
1996	51297,1	34767,9	16529,2	50874,1	23591,6	27282,5
1997	50818,4	34387,5	16430,9	50400,0	23366,2	27033,8
1998	50370,8	34048,2	16322,6	49973,5	23163,5	26810,0
1999	49918,1	33702,1	16216,0	49544,8	22963,4	26581,4
2000	49429,8	33338,6	16091,2	49115,0	22754,7	26360,3
2001	48923,2	32951,7	15971,5	48663,6	22530,4	26133,2
2002*	48457,1	32574,4	15882,7	48240,9	22316,3	25924,6
2003	48003,5	32328,4	15675,1	47823,1	22112,5	25710,6
2004	47622,4	32146,4	15476,0	47442,1	21926,8	25515,3
2005	47280,8	32009,3	15271,5	47100,5	21754,0	25346,5
2006	46929,5	31877,7	15051,8	46749,2	21574,7	25174,5
2007	46646,0	31777,4	14868,6	46465,7	21434,7	25031,0
2008	46372,7	31668,8	14703,9	46192,3	21297,7	24894,6
2009	46143,7	31587,2	14556,5	45963,4	21185,0	24778,4
2010	45962,9	31524,8	14438,1	45782,6	21107,1	24675,5
2011	45778,5	31441,6	14336,9	45598,2	21032,6	24565,6
2012	45633,6	31380,9	14252,7	45453,3	20976,7	24476,6
2013	45553,0	31378,6	14174,4	45372,7	20962,7	24410,0
2014	45426,2	31336,6	14089,6	45245,9	20918,3	24327,6

* За даними Всеукраїнського перепису населення станом на 5 грудня 2001 року.

**Джерело: [2].

За період з 1990 по 2013 роки рівень смертності в Україні утримується на дуже високому, порівняно з іншими європейськими країнами, рівні – 12,1 -14,6 осіб на 1000 мешканців (табл.3).

Таблиця 3

Рівень народжуваності, смертності і природного приросту*

(на 1000 наявного населення)

Роки	Кількість народжених	Кількість померлих	Природний приріст (скорочення)	Смертність дітей у віці до 1 року*
1990	12,6	12,1	0,5	12,8
1991	12,1	12,9	-0,8	13,9
1992	11,4	13,4	-2,0	14,0
1993	10,7	14,2	-3,5	14,9
1994	10,0	14,7	-4,7	14,5
1995	9,6	15,4	-5,8	14,7
1996	9,2	15,2	-6,0	14,3
1997	8,7	14,9	-6,2	14,0
1998	8,4	14,4	-6,0	12,8
1999	7,8	14,9	-7,1	12,8
2000	7,8	15,4	-7,6	11,9
2001	7,7	15,3	-7,6	11,3
2002	8,1	15,7	-7,6	10,3
2003	8,5	16,0	-7,5	9,6
2004	9,0	16,0	-7,0	9,5
2005	9,0	16,6	-7,6	10,0
2006	9,8	16,2	-6,4	9,8
2007	10,2	16,4	-6,2	11,0
2008	11,0	16,3	-5,3	10,0
2009	11,1	15,3	-4,2	9,4
2010	10,8	15,2	-4,4	9,1
2011	11,0	14,5	-3,5	9,0
2012	11,4	14,5	-3,1	8,4
2013	11,1	14,6	-3,5	8,0

* На 1000 народжених живими

**Джерело: [2].

Високі показники рівня смертності негативно впливають на тривалість життя населення (табл.4).

Таблиця 4

Тривалість життя населення**

(років)

Період, за який розраховані показники (роки*)	Середня очікувана тривалість життя при народженні		
	обидві статі	чоловіки	жінки
1991-1992	69,30	64,20	74,18
1992-1993	68,67	63,50	73,70
1993-1994	67,98	62,78	73,15
1994-1995	67,22	61,82	72,72

1995-1996	66,93	61,40	72,65
1996-1997	67,36	61,91	72,95
1997-1998	68,08	62,74	73,50
1998-1999	68,32	62,95	73,74
1999-2000	67,91	62,44	73,55
2000-2001	68,33	62,77	74,08
2001-2002	68,32	62,70	74,13
2002-2003	68,24	62,64	74,06
2003-2004	68,22	62,60	74,05
2004-2005	67,96	62,23	73,97
2005-2006	68,10	62,38	74,06
2006-2007	68,25	62,51	74,22
2007-2008	68,27	62,51	74,28
2008-2009	69,29	63,79	74,86
2009-2010	70,44	65,28	75,50
2011	71,02	65,98	75,88
2012	71,15	66,11	76,02
2013	71,37	66,34	76,22

*До 2011 року розрахунок проводився за два суміжні роки, з 2011 року – за один календарний рік.

**Джерело: [2].

Дослідники зазначають, що в Україні люди живуть на 10 років менше, ніж жителі Європейського Союзу і багатьох країн СНД. Україна посідає 150-е місце серед 223-х країн світу за показником середньої тривалості життя [10].

У ряді досліджень відзначається, що особливо високою є смертність чоловіків працездатного віку, яка перевищує аналогічний показник навіть у країнах, де валовий національний продукт у 4–6 разів нижче, ніж в Україні [10].

В Україні найбільше людей помирає від хвороб системи кровообігу (табл.5). Рівень смертності населення від цих недуг є одним з найвищих у світі.

Таблиця 5

Розподіл померлих за причинами смерті**

(тис.осіб)

Роки	Всього померлих	з них від:					
		хвороб системи кровообігу	новоутворень	зовнішніх причин смерті	хвороб органів травлення	хвороб органів дихання	деяких інфекційних та паразитарних хвороб
2005*	782,0	488,8	91,8	70,0	31,7	28,0	17,2
2006	758,1	480,8	90,4	64,6	30,2	24,7	16,3
2007	762,9	480,6	90,0	66,0	33,6	25,1	16,8
2008	754,5	480,1	89,0	61,4	35,2	23,3	17,3
2009	706,7	460,6	88,6	48,9	30,1	21,1	15,1
2010	698,2	465,1	88,8	44,0	26,8	19,5	14,6
2011	664,6	440,3	89,0	42,4	25,2	17,9	14,1
2012	663,1	436,4	92,9	41,7	27,7	17,1	13,9
2013	662,4	440,4	92,3	40,3	28,0	16,5	12,9

* Починаючи з 2005р. розробка причин смерті проводиться відповідно до Міжнародної статистичної класифікації хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я Десятого перегляду.

**Джерело: [2].

Як зазначає О.А.Семенюк, соціально-економічними наслідками передчасної смертності та надсмертності чоловіків є не лише зменшення років потенційного життя та збільшення величини безповоротних втрат унаслідок смерті, а й зниження трудового потенціалу, деформація статево-вікової структури населення, що негативно відображаються на відтворенні населення, призводить до значних економічних збитків [9].

У дослідженнях Міністерства охорони здоров'я відзначається, що сучасна ситуація зі смертністю неблагополучна як для міського, так і для сільського населення. Сучасний рівень смертності в Україні має суттєві регіональні відмінності: у 2012 р. величина загального коефіцієнта смертності коливалася від 9,8% (м. Київ) до 18,6% (Чернігівська обл.), наголошують у відомстві. Нижчий рівень загальної смертності спостерігається у західній частині України (11,8–13,8%), найвищий – у північних областях (16,6–18,6%). Значною мірою такі коливання пояснюються дією структурного (вікового) чинника. Так, у західних областях відносно молода вікова структура населення змінює загальний показник смертності у бік зменшення, а в областях зі старою віковою структурою (на півночі і в центрі нашої країни) – в бік підвищення [5].

При цьому експерти МОЗ підкреслюють, що відносно сприятливою на загальноукраїнському тлі, як вже зазначалось, є ситуація зі смертністю у західному регіоні, де при нижчій порівняно з іншими територіями інтенсивності вимирання зберігаються більш сприятливі співвідношення смертності чоловіків і жінок, міського та сільського населення. Населення центральних і північних областей, потерпаючи від аномально високого рівня демографічної старості, при відносно сприятливих показниках інтенсивності вимирання порівняно зі сходом та півднем, характеризується найбільшою розбалансованістю загальних та стандартизованих показників смертності. Крім того, на півночі спостерігаються найсуттєвіші диспропорції смертності за статтю [5].

Особливо гострою в Україні є проблема передчасної смертності та смертності населення у працездатному віці.

Все сказане вище підтверджує необхідність нагальної розробки низки заходів, спрямованих на зменшення рівня смертності в Україні. Ми погоджуємося з О.А.Семенюком, який вважає, що впровадження заходів щодо запобігання передчасній смертності має базуватися на основі постійного моніторингу медико-демографічних показників конкретної адміністративної території [9].

Крім того, О.А.Семенюк вважає, що з метою реалізації стратегії запобігання передчасній смертності населення регіону доцільним є створення координаційних міжсекторальних рад з питань демографічного розвитку та цільове фінансування профілактичного напрямку діяльності закладів охорони здоров'я, перш за все, ланки первинної медико-санітарної допомоги [9].

На нашу думку, дуже важливо розробити виважену регіональну медико-соціальну політику, в складі якої мають бути продумані заходи, спрямовані на зниження рівня смертності населення країни та її регіонів. При розробці такої політики слід опиратися на виділені МОЗ регіони: до територій з високим рівнем смертності у всіх вікових групах віднесено 8 областей (Чернігівську, Сумську, Кіровоградську, Полтавську, Житомирську, Донецьку, Черкаську і Луганську); до територій із найсприятливішою ситуацією щодо смертності - м.Київ та Львівську область, де рівні смертності у всіх вікових групах є однаково низькими, до територій з найсуттєвішими статевими відмінностями смертності у похилому віці - Донецьку, Запорізьку, Херсонську, Рівненську та Закарпатську області [5].

Підсумовуючи наголосимо, що проблеми смертності населення України є різнопланові і надзвичайно гострі. Вони потребують пильної уваги і подальшого поглибленого вивчення.

Адже, в наш час ці проблеми є реальною загрозою національній безпеці України [8]. Від розв'язання цих проблем залежить соціально-економічний стан країни та її регіонів.

Ось чому вирішення проблем, пов'язаних із смертністю населення, не можна відкладати на потім. Їх розв'язання – це не тільки відтворення генофонду нації, але це, насамперед, збереження держави «Україна».

ЛІТЕРАТУРА

1. Гунченко О. О. Захворюваність та смертність населення України: динаміка та регіональний аспект [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-2/091gunchen.pdf>
2. Державна служба статистики України: офіційний сайт. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/
3. Красовский К. Почему в Украине вымирают люди среднего возраста? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.acid.org.ua/sirpatip/periodicals/anti/anti-18.htm>
4. Лібанова Е.М. Новітні тенденції смертності населення України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11667/02-Libanova.pdf>
5. МОЗ: Показники смертності в Україні – на надвисокому рівні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/788499-moz-pokazniki-smertnosti-v-ukrajini-na-nadvisokomu-rivni.html>
6. Основні причини високого рівня смертності в Україні. — К.: ВЕРСО-04 – 2010. – 60 с.
7. Рингач Н.О. Погляд на проблему передчасної смертності населення України крізь призму національної безпеки // Стратегічні пріоритети. – 2008. - №1(6). – С.102-111. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/6/15.pdf>
8. Рингач Н. О. Передчасна смертність як загроза національній безпеці України // Охорона здоров'я в Україні. – 2007. – № 1 (25). – С. 29-30.
9. Семенюк О. А. Причини передчасної смертності та заходи щодо запобігання їй // Український медичний часопис. – 2011. - №6 (86) XI – XII [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/20664/>
10. Смертність в Україні більш ніж удвічі перевищує європейську // Українська правда від 5.11.2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2011/11/5/6732728/view_print/
11. Смертність населення України у трудоактивному віці (монографія) / Відпов. ред. Е. М. Лібанова. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. — 211 с.
12. Цвігун І.А. Смертність населення України та її соціально-економічні наслідки // Вісник Хмельницького національного університету 2010. - № 2. - Т. 3 «Економічні науки». – С.160-164.